

FIIA 4/2015

COMMENT

Tuomas Iso-Markku
Tutkija
Ulkopoliittinen instituutti

EU turvallisuuden tuottajana > Suomi luottaa keskinäisen avunannon lausekkeeseen, mutta sillä ei ole harhakuvitelmia EU:n yhteisestä turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta

Naton jakaessa edelleen suomalaisten mielipiteet Suomen poliittinen johto on keskittynyt vahvistamaan EU:n roolia turvallisuusyhteisönä. Samalla Suomi on kuitenkin tietoinen EU:n yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan tiellä olevista haasteista eikä odota nopeita edistysaskeleita.

Ukrainan kriisi on nostanut turvallisuus- ja puolustuspolitiikan, ja erityisesti alueelliseen puolustukseen liittyvät kysymykset, asialistan kärkeen eri puolilla Eurooppaa. Tämän seurauksena suurin osa EU:n jäsenmaista on kääntänyt katseensa Natoon, jonka asemaa Euroopan ensisijaisena turvallisuusjärjestönä kriisi on alleviivannut.

Vaikka Suomi ei kuulu Natoon, maa tunnustaa liittouman keskeisen aseman eurooppalaisessa turvallisuusarkkitehtuurissa ja tekee läheistä yhteistyötä sen kanssa. Suomen kanta Nato-jäsenyyteen on kuitenkin pysynyt muuttumattomana: Nato on Suomelle ”optio”, ei enempää.

Sen sijaan että Suomi pyrki aktiivisesti Naton jäseneksi, maa on keskittynyt korostamaan EU:n merkitystä turvallisuuden tuottajana. Ajatus EU:sta turvallisuusyhteisönä on aina ollut läsnä suomalaisessa EU-keskustelussa ja vaikutti vahvasti Suomen päätökseen liittyä unionin jäseneksi vuonna 1995.

Viime vuosina Suomen poliittinen johto on tuonut EU-jäsenyyden turvallisuuspoliittista ulottuvuutta erityisen vahvasti esiin. Hallituksen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko vuodelta 2012 toteaa, että ”EU-jäsenyyden on Suomelle perustavaa laatua oleva turvallisuuspoliittinen

valinta”. Samaa viestiä ovat viime aikoina toistelleet valtionhallinnon avainhenkilöt ja erityisesti presidentti Sauli Niinistö, joka käyttäen perustuslaillista valtaansa johtaa Suomen ulkopoliittikkaa yhdessä valtioneuvoston kanssa.

Uudenvuodenpuheessaan 1.1.2015 Niinistö korosti, että ”on mahdotonta ajatella, että [Euroopan] unioni vain katseella seuraisi, jos sen jäsenmaata ja aluetta loukataan”. Kuten Niinistön puheesta käy ilmi, EU:n turvallisuuspoliittisen ulottuvuuden keskeinen piirre on Suomen näkökulmasta Lissabonin sopimukseen kirjattu keskinäisen avunannon lauseke eli jäsenmaiden velvollisuus tulla toistensa avuksi aseellisen hyökkäyksen sattuessa (artikla 42 kohta 7).

Vaikka keskinäisen avunannon lausekkeen kirjaaminen EU:n valmisteilla olleeseen perustuslakiin aiheutti alun perin suurta huolta sotilaallisesti liittoutumattomassa Suomessa, on lausekkeesta sittemmin muodostunut yksi Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kulmakivistä, johon viitataan maan keskeisissä turvallisuuspoliittisissa asiakirjoissa.

Lisäksi Suomi on ottanut konkreettisia askeleita mahdollistaakseen lausekkeen toimeenpanon. Toukokuussa 2013 hallitus asetti

työryhmän, jonka tehtävänä oli muun muassa arvioida Suomen lainsäädännön muutostarpeita, jotta Suomi voisi antaa ja vastaanottaa kansainvälistä apua keskinäisen avunannon lausekkeen ja EU:n yhteisvastuulausekkeen nojalla. Marraskuussa 2014 jättämässään mietinnössä työryhmä teki useita muutosehdotuksia, jotka ovat parhaillaan jatkokäsittelyssä.

Vaikka Suomi suhtautuu keskinäisen avunannon lausekkeeseen vakavasti, Suomi myös tiedostaa sen olevan luonteeltaan hallitustenvälinen; EU:lla itsellään ei ole jäsenvaltioiden puolustamisessa selvää roolia eikä unionilla myöskään ole omaa puolustus suunnittelua tai yhteisen puolustuksen järjestelyjä, kuten Suomen vuoden 2012 turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko muistuttaa.

Sotilaallisesti liittoutumattomana maana Suomi ei tällaisten rakenteiden luomista myöskään ole vaatinut. Sen sijaan Suomi laittaa erityistä painoarvoa Euroopan unionin yhteiselle turvallisuus- ja puolustuspolitiikalle (YTPP), jonka kautta turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon mukaan ”synnyty yhteistoimintakykyä sotilaallisen avun vastaanottamiseen ja antamiseen”. YTPP:llä on myös suomalaisten enemmistön tuki.

Ulkopoliittinen
instituutti

Kruunuvuorenkatu 4

PL 400

00161 Helsinki

Puhelin

(09) 432 7000

Fax

(09) 432 7799

www.fiia.fi

Ulkopoliittinen instituutti on riippumaton tutkimuslaitos, joka tuottaa korkeatasoista tutkimusta poliittisen päätöksenteon ja avoimen keskustelun tukemiseksi niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin.

Korkean laadun varmistamiseksi ainakin kaksi asiantuntijaa lukee ja kommentoi kaikkien instituutin julkaisujen käsikirjoituksia. Julkaisut käyvät lisäksi läpi ammattimaisen kielitarkastuksen ja editointiprosessin. Julkaistavat näkemykset ovat kirjoittajien omia.

YTPP:n viimeaikainen kehitys ei kuitenkaan ole vastannut Suomen toiveita. Vaikka Suomi kannatti vahvasti Eurooppa-neuvoston joulukuussa 2013 tekemiä päätöksiä turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämisestä, se odotti kokoukselta enemmän. Suomen tavoitteisiin lukeutuvat muun muassa ulko- ja turvallisuuspoliittisen strategian luominen EU:lle sekä EU:n taisteluosastojen aktivointi. Kumpikaan tavoite ei kuitenkaan toistaiseksi ole toteutunut. Lisäksi jäsenmaat keskittyvät tällä hetkellä pääasiassa Nato-yhteistyöhön, minkä seurauksena YTPP:n lähitulevaisuuden näkymät ovat parhaimmillaankin epäselvät.

Suomen pettymys YTPP:n etenemiseen tuli esille myös presidentti Niinistön uudenvuodenpuheessa, jossa Niinistö totesi, että EU-jäsenyys ei – turvallisuuspoliittisesta ulottuvuudestaan huolimatta – ehkä palvele Suomea puolustusratkaisuna. Suomi onkin keskittynyt uskottavan kansallisen puolustuksen ylläpitämiseen sekä tiivistänyt kahdenvälistä puolustusyhteistyötä Ruotsin kanssa.

Syökö Suomen tyytymättömyys YTPP:n nykytilaan vähitellen pohjan pois maan EU:hun nojautuvalta turvallisuuspolitiikalta? Tällä hetkellä Suomi näyttää laskevan, että EU-

maiden poliittinen ja taloudellinen keskinäisriippuvuus – sekä niiden sopimusvelvoite auttaa toisiaan mahdollisen hyökkäyksen satuessa – korvaavat YTPP:n puutteet. Suomi ei myöskään vielä ole menettänyt toivoaan YTPP:n suhteen. Käydessään Brysselissä tammikuussa 2015 presidentti Niinistö ehdotti, että jäsenmaan voisivat tiivistää puolustusyhteistyötään esimerkiksi kehittämällä yhteistyössä valmiuksiaan vastata hybridisodankäyntiin. Myös kesäkuun Eurooppa-neuvostossa käytäviin turvallisuus- ja puolustuspoliittisiin keskusteluihin kohdistetaan Suomessa suuria odotuksia.

Vaikka huhtikuussa 2015 järjestettävät eduskuntavaalit voivat osaltaan vaikuttaa Suomen EU-politiikan painotuksiin, vallitsee maan turvallisuus- ja puolustuspolitiikan peruslinjasta vahva yhteisymmärrys eri puolueiden välillä. Turvallisuus- ja puolustuspolitiikan jatkuvuuteen vaikuttaa myös se, että presidentti Niinistö jatkaa virassaan vuoteen 2018 asti.